

חומר לעיון לקראת הדיון על חופש אקדמי ואחריות אקדמית.

תביעת הדיבה של עמותת אלכסנדרוני 81 מחיילי החטיבה כנגד תאודור (תדי) כץ מסתמכת על עבודת הגמר שהוא הגיש לאוניברסיטת חיפה ב-1998 ושאושרה על ידה באותה שנה. בפרק 4 של העבודה העוסקת בכפר טנטורה, מביא כץ עדויות שב"פ של פליטים פלשתינאים מטנטורה ושל חיילי חטיבת אלכסנדרוני שכבשו את הכפר במאי 1948. מחלק מעדויות אלה עולה שלאחר כיבוש הכפר נערך טבח בתושבי הכפר שבו נהרגו למעלה ממאתיים גברים.

במכתבו של רקטור אוניברסיטת חיפה לחברי הסגל נאמר כי "לאורך כל הפרשה האוניברסיטה סברה שראוי שחילוקי דעות אקדמיים יתבררו במסגרות אקדמיות ולא בבתי משפט. לשם כך, כבר בקיץ הקודם הציעה האוניברסיטה הקמת וועדת בדיקה בלתי תלויה לבירור טענותיו של כץ. לצערנו הצעה זו לא התקבלה והעניין הובא לדיון משפטי." מאחר והצעה כזו לא הוצעה לנתבע ולא לבית המשפט, יש להניח שהיא הוצעה לתובעים ונדחתה על ידם.

בקשה של הנתבע לדחייה על הסף, נדחתה על ידי בית המשפט. האוניברסיטה לא הצטרפה לבקשה זו. בתחילת המשפט הועברה לאוניברסיטת חיפה "הודעה לצדדים שלישיים" שבו טען הנתבע שהאוניברסיטה היא צד בגלל הקשר בינה לעבודת הגמר שנעשתה במסגרת לימודיו של כץ. העתק תשובתה של האוניברסיטה (כתב הגנה מטעם צד שלישי) מובא כאן לעיונכם.

בהמשך המשפט התקיימה ישיבה אחת של בית המשפט שבה נחקר כץ על ידי התביעה. במהלך חקירה זו נערכה השוואה בין קטעים אחדים של עדויות המובאות בה לבין תמלילי העדויות המוקלטות שמסר הנתבע לבית המשפט. בקטעים אלה היתה אי התאמה בולטת בין השניים. יש לציין שמתוך כ-60 שעות מוקלטות של עדויות, הובאו על ידי התביעה רק דקות מעטות של הקלטה (הנוסח המלא של עדויות מוקלטות רלוונטיות, שפורסם אחרי פסק הדין על ידי דר. אילן פפה, מציג תמונה שונה מזו שאפשר לקבל מהקטעים שהובאו לבית המשפט).

יומיים לפני הישיבה השנייה של בית המשפט, הושג ונחתם הסכם בין הצדדים. כץ, אחד מעורכי דינו, ועורך הדין של האוניברסיטה הסכימו עם עורכי הדין של התובעים על פרסום התנצלות של הנתבע ועל סיום ההליך המשפטי נגדו. מיד לאחר זאת חזר בו כץ מההסכם וביקש מבית המשפט לא לקבל אותו. בקשתו נדחתה ובית המשפט הפך את ההסכם לפסק דין. על החלטה זאת הוגש ערעור של הנתבע העומדת להתברר בבית המשפט העליון. אחרי מתן פסק הדין דרשה התביעה מאוניברסיטת חיפה לשלול את תואר המוסמך מתדי כץ.

אין כוונתנו לדון במשפט ובתכנה של עבודת הגמר, אלא בהשלכות של פרשה זו על החופש האקדמי, על הקשר שבינו למערכת המשפטית, ועל מידת האחראיות של האוניברסיטה ושל המדריכים והבודקים מטעמה, לעבודת המחקר של תלמידיה. התייחסותה של אוניברסיטת חיפה לחלק מבעיות אלה כלולה בכתב ההגנה שהיא הגישה לבית המשפט.

□ כתב הגנה מטעם צד שלישי

1. צד שלישי מספר 2 (להלן "האוניברסיטה"), הינו מוסד מוכר להשכלה גבוהה על פי הוראות חוק המועצה להשכלה גבוהה, תש"ח-1958. האוניברסיטה תיוצג בהליכים אלה על ידי באי כוחה לעיל ומענה להמצאת כתבי בית דין יהא במען באי כוחה הנ"ל.
2. בהתייחס לאמור בסעיף 6 להודעה לצדדים שלישיים, מודה האוניברסיטה בכך כי העבודה הנדונה נכתבה על ידי הנתבע שעה שלמד כסטודנט לתואר שני באוניברסיטה וכעבודת גמר במסגרת הדרישות לקבלת התואר.
3. האוניברסיטה תטען כי נושא העבודה, ההנחיה והשיפוט התקיימו על פי ההליכים האקדמיים הרגילים של האוניברסיטה.
4. האוניברסיטה מכחישה את האמור בסעיף 7 להודעה לצדדים שלישיים ככל שהאמור בסעיף זה מטיל עליה אחריות כלשהי.
5. האוניברסיטה אישרה את הצעת התזה אותה הגיש הנתבע לכתובת עבודת הגמר וכותרתה – "ייציאת הערבים מכפרים למרגלות הכרמל הדרומי ב1948".
6. אין האוניברסיטה מאשרת את מעשיו או מחדליו של הנתבע ובוודאי שאין היא מאשרת את מסקנות מחקרו של הנתבע הכל כפי שיפורט בכתב ההגנה הזה להלן.
7. מוכחש האמור בסעיף 8 להודעה לצדדים שלישיים. האוניברסיטה איננה ולא היתה בשום שלב, מעבידתו של הנתבע ו/או השולח שלו, היא איננה בעלת זכויות היוצרים בעבודתו ואינה אחראית למעשיו ו/או לתוצאות מעשיו.
8. מוכחש האמור בסעיף 9 להודעה לצדדים שלישיים.
9. האוניברסיטה תטען, בהקשר זה, כי יש להבחין בין הנחיה אקדמית שנתנה על ידי מנחה מטעמה במסגרת לימודיו של תלמיד לבין המסקנות המדעיות אליהן מגיע התלמיד, באופן עצמאי, כתוצאה מעבודת המחקר אותה ביצע.
10. ההנחיה האקדמית נועדה ללמד את הסטודנט לבצע תהליך מחקר על פי כללי הדיסציפלינה המדעית הרלבנטית ובמקרה הנדון כאן, בתחום ההיסטוריה. במסגרת זו מונחה התלמיד על ידי המנחה כיצד יש לערוך המחקר על פי כללי המחקר המקובלים באותה דיסציפלינה קרי, באילו כלי מחקר יש לעשות שימוש, במתודולוגיה של עבודת המחקר, גישה למקורות, איסוף נתונים, אופן כתיבת העבודה וכיו"ב.
11. מאידך, באינטרפרטציה של החומר המחקרי שנאסף על ידי התלמיד במהלך עבודתו, נתון לכל חוקר לרבות תלמיד התואר השני, על סמך נתוני המחקר אותם ריכז, החופש האקדמי להגיע למסקנות מדעיות על פי שיקול דעתו והבנתו.

הגבלת חופש הסקת המסקנות במחקר כמוה כהגבלה של החופש האקדמי וריקונו של חופש זה מכל משמעות ותוכן. אין להעלות על הדעת כי האוניברסיטה, באמצעות המנחה מטעמה, תחייב את הסטודנט להגיע למסקנה מדעית כזו או אחרת. העולה מן האמור הינו, כי במקרים רבים יגיעו חוקרים למסקנות שונות על סמך אותם נתונים ותוצאה זו הינה לגיטימית בעולם המחקר ובכלל זאת גם במחקר ההיסטורי.

6. האוניברסיטה תוסיף ותטען כי יש לזכור כי העבודה הנדונה הינה אך ורק עבודתו של התלמיד אשר בוצעה על ידו כחלק מהכשרתו האקדמית וכך ורק כך יש להתייחס אליה. אין העבודה מתיימרת להיות מחקר רשמי של גורם כלשהו ובוודאי לא מחקר של האוניברסיטה עצמה.

7. האוניברסיטה תוסיף ותטען כי העובדה שהעבודה קיבלה ציון 97 אין בה כדי להעיד במאומה על הסכמת האוניברסיטה לגבי מסקנות המחקר ו/או תוצאותיו וכי המסקנות ותוצאות אלה הינן של תלמיד המחקר בלבד.

8. מוכחש האמור בסעיף 10 להודעה לצדדים שלישיים.

9. האוניברסיטה תמשיך ותטען כי פרק ד' של העבודה הרלבנטית הינו אך פרק אחד מתוך עבודת המחקר כולה ולפיכך יש לקוראו ביחד עם פרק ההקדמה בו פירט הנתבע את עקרונות העבודה, הסתייגויותיו מהמקורות שעמדו לרשותו לצורך כתיבת העבודה וערכם המדעי של מקורות אלה.

10. האוניברסיטה תמשיך ותטען כי זכויות היוצרים בעבודה שייכות לתלמיד בלבד ולפיכך רשאי היה התלמיד, לאחר סיום העבודה וקבלת ציון בה, וללא אישורה של האוניברסיטה, לפרסם את עבודתו.

11. האוניברסיטה תטען כי לנתבע אין כל עילת תביעה נגדה שכן המחקר כולו נערך על ידי הנתבע בעצמו. הוא לבדו אסף את ממצאי המחקר, הוא לבדו ערך את כל הראיונות האישיים והוא לבדו הגיע למסקנות הכלולות בעבודה.

ההנחייה שהנתבע קיבל היתה, כמקובל וכנהוג, במתודולוגיה של העבודה ולא בהכתבת המסקנות הנובעות ממנה.

12. האוניברסיטה תטען כי הנחייתו של הנתבע, כפי שהוא עצמו מודה, נעשתה נמקרה הנדון על פי כל הכללים הנהוגים בעבודת מחקר של תלמיד תואר שני וממילא אין האוניברסיטה אחראית למסקנה הנובעת מהעבודה.

האוניברסיטה תוסיף ותטען כי הנחיית הנתבע בעבודתו נעשתה בתום לב מוחלט ומבלי שהנתבע כוון על ידי מי מטעמה להסקת מסקנה כלשהי בכוון זה או אחר.

13. האוניברסיטה תוסיף ותטען כי הנחיית עבודת המחקר כמו גם הערכתה על ידי המנחה וקוראי העבודה הינם נושאים אקדמיים מעיקרם, אשר בית המשפט אינו נוהג להתערב בהם ובשיקול הדעת האקדמי המוקנה לאוניברסיטאות בנושאים אלה.

התערבות בתי המשפט במסקנות מחקריות בעבודות במסגרת מוסד אקדמי תגרום נזק בל ישוער שעה שחוקרים ימנעו מלחקור נושאים בעלי חשיבות ובעלי רגישות ציבוריים.

14. האוניברסיטה תטען כי בנסיבות המבוארות לעיל נהנים הנתבע והעבודה אותה כתב מהגנת סעיף 15 (4) לחוק איסור לשון הרע, התשכ"ה-1965.

15. אשר על כן, מתבקש כב' בית המשפט לדחות את הודעת צד ג' כנגד האוניברסיטה ולחייב הנתבע בהוצאות האוניברסיטה בהליך זה.

מ. פרימן עו"ד

ב"כ צד ג' מס 2

פרופסור יואב גלבר חולק על עמדת אוניברסיטת חיפה לגבי אחריות המנחה של עבודת הגמר על העבודה, כפי שהיא מתבטאת במכתב הרקטור לסגל ובכתב ההגנה של האוניברסיטה. במכתביו לפרופסור גילעדי הוא כותב:

"כאשר התברר למנחה שהכותב רומז, ואף מאשים במפורש, אנשים ברצח ובפשעי מלחמה, האם לא היה מקום לבחון ברחל בתו הקטנה את מקורותיו, האופן שבו הוא מתחקר אותם, ציטוטיו, המשמעויות שהוא מעניק לדברים והמסקנות שהוא מסיק מהם? הדיון בבית המשפט יכול היה להיחסך אם ההנחיה היתה מקצועית וקורקטית ואם המעורבים בעבודה לא היו נוהגים זילות כזו במי שיכול להיפגע ממנה."

"הזילות שנגדה טענתי היא ההתעלמות מן ההאשמות הקשות, וככל הנראה עתה – הלא מבוססות – שהופנו בעבודה במישרין ובמשתמע כלפי אנשים. התעלמות זו ליוותה את מהלך הכנתה של העבודה, כאשר המנחה ולאחר-מכן השופטים לא הבחינו במכשולים הטמונים בה ולא בחנו את הכותב ודרך עבודתו כפי שמתחייב מן ההשלכות החריפות ומרחיקות-הלכת של דבריו."